

DERFOR TRYLLEBINDER KARISMATISKE LEDERE
TUSINDVIS AF MENNESKER:

ÉN MANDS MAGT OVER MASSERNE

Magtfulde statsmænd har gennem historien formået at lede kæmpemæssige skarer mod store forandringer. Nu peger ny psykologisk forskning på, at disse karismatiske ledere har været langt mere styret af deres tilhængere end hidtil antaget.

Dette århundrede har om noget været et tidsspand med voldsomme omvæltninger, revolutioner, krige og politiske og religiøse korstog.

Store, magtfulde ledere som Stalin, Hitler, Gandhi og Mao Zedong er ufravigeligt knyttet til de forandringer, der er sket. Men var det lederne, der styrede historiens gang i kraft af deres karismatiske glød? Eller var de selv marionetter for ulykkelige individers flugt fra indre og ydre elendighed? Ny sociologisk og psykologisk forskning tyder på, at der er tale om et dybtliggende gensidigt behov i ledere og tilhængere for hinanden.

»Karisma« betyder gunstbevisning og blev oprindeligt brugt i religiøs betydning om mennesker med et særligt guddommeligt kald eller nådegave. Tidligt i dette århundrede overførte sociologen Max

Weber begrebet til en mere generel betydning. Ifølge Weber er karisma en ekstraordinær kvalitet i en person, og karismatisk autoritet skal forstås som magt over mennesker – en magt, som tilhængerne underkaster sig, fordi de tror på personens særlige evner.

Den karismatiske leder er en fornyende kraft

I Max Webers øjne er karisma et opgør med gamle, stivnede former, altså en fornyende kraft. Derfor tillægges den karismatiske leder en helteagtig karakter. Studier af karismatiske ledere op til 1980'erne har især koncentreret sig om lederens personlighed og dennes styrke, magnetisme og inspiration.

Det har derfor længe været en gængs antagelse, at det var lederens personlig-

hed alene, der kunne tryllebinde masserne, så de på suggestiv vis blev underlagt lederens personlige vilje. I de seneste 10 år er der imidlertid kommet analyser, der forklarer den karismatiske leders magt som snævert forbundet med de personer, der følger ham. Den politiske psykolog Jerrold M. Post er en af dem, der har vendt fokus fra lederen til tilhængerne. Det er sket ud fra betragtningen, at alle ledere – specielt de karismatiske – fundamentalt set er skabt af deres tilhængere. Han mener derfor, at der er en dybtliggende, gensidig afhængighed mellem leder og tilhængere.

Jerrold M. Post definerer den karismatiske leder og dennes tilhængere som narcissistisk skadede mennesker. Udfolder to forskellige, men forbundne, former for personlighed. Begge typer har

lidt skade på selv-opfattelsen på et tidligt, kritisk tidspunkt i deres udvikling. Den ene personlighedstype udvikler et overdimensioneret, grandiost selv-billede, der hungrer efter bekræftelse og beundring, mens den anden type former sig som et mere selv-udslettende individ, der kun føler sig værdifuldt, så længe han kan forbinde sig til andre, idealiserede figurer. Jerrold M. Post placerer den karismatiske leder i den første kategori. Han er en »spejl-hungrende« personlighed, der har brug for en stadig strøm af beundring fra sit publikum for at nære sit udtærede selv. Til det formål udvikler han evnen til at gengive en følelse af styrke, overbevisning og sikkerhed.

Ideal-hungrende mennesker søger tilflugt hos en leder

Denne storhed og styrke er umådeligt tiltrækkende for individer i den anden kategori. Disse mennesker har en »ideal-hungrende« personlighed og finder styrke gennem den karismatiske leder.

Derfor passer lederen og hans tilhængere til hinanden som hånd i handske. Den karismatiske leder kommer sine ideal-hungrende proselytter til undsætning, så hans succes bliver tilhængerens succes. Omvendt ville den karismatiske leder være en tom skal uden sine tilhængeres ukritiske respons.

I fællesskab styrker de to personlighedstyper hinanden på et fundament, der hedder: Kampen mod fjenden. For at kunne opretholde sin oppumpede selvfølelse må lederen fraspalte alt det, han ikke tillader sig selv at rumme. Det overføres i stedet til »fjenden«, der hyppigt karakteriseres som kilden til alt ondt. Ana-

lyser af karismatiske leders taler viser en stærk opsplitning i godt/ondt, styrke/svaghed, alt/intet. Ofte refererer en sådan leder til sig selv og sine tilhængere som Guds udvalgte, mens »de andre« lignes med Satans børn. Dette fremhæver lederens identitet som en, der besidder overnaturlig og uovervindelig kraft.

Jerrold M. Post fremhæver dog, at den karismatiske leders magt ikke altid ska-

---

Den karismatiske leder udnytter kriser, hvor mennesker er fulde af usikkerhed og frygt

---

bes af personligheds-skadede tilhængere. Mange helstøbte personer vil lade sig friste af en karismatisk leder i tider med samfundsmæssigt stress og krise.

Gennem dygtig brug af retorik er en sådan leder i stand til at overbevise sine hungrende tilhængere med budskaber af typen: »Følg mig, og jeg vil tage mig af jer. Sammen kan vi skabe et nyt samfund. Fejlen er ikke inden i os, men udenfor, og den eneste barriere mod den lykke, fred og velstand, vi fortjener, er fjenden derude, som kun er ude på at ødelægge os.«

En af de stærkeste destruktive kræfter i vort århundrede

Det er indlysende, at den karismatiske leder kan udnytte kriseperioder, hvor mennesker er fulde af tvivl, usikkerhed og frygt, til at opbygge og styrke sit for-

STOR AFHÆNGIGHED

Karismatiske ledere er fundamentalt set skabt af deres tilhængere. Der er derfor tale om en gensidig afhængighed mellem leder og tilhængere.

vrængede selv-billede. Men hans magt kan kun opretholdes, hvis der er tilstrækkeligt med tilhængere af den »ideal-hungrende« slags. I dette århundrede har denne leder-tilhænger-forbindelse været en særdeles destruktiv kraft. Hitlers herredømme i Tyskland er det tydeligste eksempel, Stalins udrensningspolitik og Khomeinis islamiske korstog er andre.

I kontrast til denne destruktive måde at udtrykke sin sårede personlighed på står en anden udgave af den karismatiske leder og hans tilhængere. Det er den »regenererende« leder som fx Indiens Mahatma Gandhi. Frem for at fraspalte og nedkæmpe sine egne personligheds-sår, repræsenteret ved ydre fjender, har disse ledere søgt at helbrede og genopbygge sig selv via helbredelse af et såret og splittet samfund.

Ligegyldigt hvordan de ydre omstændigheder i de enkelte lande og verden ser ud, vil der altid være individer, hvis indre behov nøder dem til at søge ideal-ledere. Og når disse »ideal-hungrende« tilhængere finder en »spejl-hungrende« leder, opstår denne specielle karismatiske leder-tilhænger-forbindelse. Man kan betragte sådanne forbindelser som ubetydelige sekter i tider med relativ social fred og harmoni. Men i tider med samfundsmæssig krise kan disse magtfulde forbindelser vokse til at blive kernen i stærke, omvæltende sociale bevægelser. □